

LUND UNIVERSITY

"Jag påsyftar härmed ej annat än ordning och redighet" : 250 år sedan den första diarieföringen vid Lunds universitet

Tersmeden, Fredrik

Published in:

Professorsinstallation : Lunds universitet, Aulan, 11 oktober 2013 kl 16.00

2013

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Tersmeden, F. (2013). "Jag påsyftar härmed ej annat än ordning och redighet" : 250 år sedan den första diarieföringen vid Lunds universitet. I N. Ransmyr, & C. Brenner (Red.), *Professorsinstallation : Lunds universitet, Aulan, 11 oktober 2013 kl 16.00* (s. 20-24). Lunds universitet (Kommunikationsavdelningen).

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Professorsinstallation

LUNDS UNIVERSITET | AULAN | 11 OKTOBER 2013 KL 16.00

Denna broschyr finns på inställandis institutioner och kan också beställas från kommunikationsavdelningen, **tel** 046-222 70 10, **e-post** info@rektor.lu.se. Broschyren finns även på www.lu.se/om-universitetet/akademiska-hogtider/professors-installationer

Produktion Kommunikationsavdelningen, Lunds universitet
Foto Kennet Ruona
Tryck Media-Tryck, Lunds universitet, oktober 2013, 800 ex.
Papper Scandia 2000 Smooth white, 200/130 g

”Jag påsyftar härmed ej annat än ordning och redighet”

250 ÅR SEDAN DEN FÖRSTA DIARIEFÖRINGEN VID LUNDS UNIVERSITET

I äldre tider var kanslern universitetets högste styresman. Denne stod över såväl Rector Magnificus som övriga professorer i konsistoriet (dåtidens universitetsstyrelse) och hade allt som oftast det sista ordet i frågor om ekonomi, byggnader, tjänster och reglementen. Han var den som skulle fastställa domarna när konsistoriet agerade domstol och han var icke minst den som beviljade fakulteterna rätt att arrangera promotioner. Därtill skulle han vid tvistigheter inom universitetet ”ransaka, dämpa och afgöra samt näpsa de upstudsiga som sätta sig emot Rector, Consistorium och Pro-Canzlern”.¹

Över kanslern fanns i princip endast ”Kungl. Maj:t”, det vill säga regeringen, och även i förhållande till denna var kanslern en central länk. Han rekryterades nämligen i regel ur regeringsmedlemmarnas, riksrådens, krets.² Detta innebar å andra sidan att kanslern var en makthavare på distans med ämbetsmässig bas i huvudstaden. Sitt regemente över universitetet utövade han således huvudsakligen per korrespondens.³ En naturlig följd av detta var att han, för att kunna utföra sitt arbete, var starkt beroende av ett gott skriftligt underlag från akademiens sida.

Vårvintern 1761 hade Lunds universitets dåvarande kansler, Nils Palmstierna, av politiska skäl tvingats att avgå som riksråd och avträdde därmed även sitt ämbete vid universitetet. Till hans efterträdare valde universitetet året därpå att anhölla om att få Carl Gustaf Löwenhielm, vilken formellt utsågs den 26 mars 1762.

Om Carl Gustaf Löwenhielm (1701–1768) har en av universitetets hävdatecknare, Martin Weibull d.ä., skrivit att han var ”frihetstidens öfverlägsnaste embetsmannaförmåga”.⁴ På hans meritlista stod bland annat att han deltagit i samtliga riksdagar sedan 1738 och varit såväl justitiekansler som president i Svea hovrätt innan han 1751 blev riksråd. Året innan han utsågs till Lunds kansler hade han upphöjts till greve.⁵ Ur ett utbildningsperspektiv var det kanske än mer intressant att Löwenhielm ingått i 1745 års uppfostringskommitté.⁶ Inte minst var dock Löwenhielm en stor vän av ordning och reda, så även vid Lunds universitet. Hans uppfattning på denna punkt kommer väl fram i ett av hans kanslersbrev där han talar om ”en god ordnings bibehållande, hwarpå jag så mycket yrkat, och hwilken jag anser som själen af alla wetenskapers befrämjande”.⁷

Nära ett år efter sitt tillträde upplevde Löwenhielm uppenbarligen inte att han hade lyckats få en tillfredsställande överblick över de öppna och oavslutade ärenden som fanns vid hans lärosäte. Den 17 februari 1763 – för i år 250 år sedan – satte han sig således och skrev ett rätt skarpt brev till ”Högärewördige, Wälborne, Ädle och Höglärde Herrar Rector Magnifice och samtelige Professorer”.⁸ Av brevet framgår att kanslern vid detta lag fått sig tillsänt inte bara en utan två olika sammanställningar över öppna ärenden, men att dessa dels inte överensstämde, dels visade på att alltför många frågor mycket länge legat oavgjorda:

Jag fägnar mig rätt mycket öfwer then uppmärksamhet, som Herr Rector och Consistorium Academicum i thetta mål wisat, och jag förväntar ett beständigt fortfarande, hwilket alltid med förtjänt loford af mig skall omtalas. Jag bör härwid berätta, att Herr Adjuncten och Vice Secreteraren Stobeus för någon tid sedan inlemnade till mig en Catalogum rerum non expeditarum [katalog över ej expedierade ärenden], som slutar sig på d. 20. October. Jag har igenomläst båda thessa Cataloguer, och kommer mig nog främmande före, att finna mål oafgjorda ända ifrån 1754. Thet kan wäl wara, att ett eller annat mål under tiden förfallit af sig sjelft, kommit i annat stånd, nu mera blifwit onyttigt att vidare något widröra, med flera slika omständigheter. Men som för mig är angelägit att weta alla Academien rörande sakers tillstånd, så öfwersändes härjemte både then förra och sednare Cataloguen, på thet the måtte kunna sammandragas i ett, och för mera redighet skull slutas med nästlidet år.

Kansler Carl Gustaf Löwenhielm iförd den hermelinsbrämade riksrådsmanteln. Målningen (en kopia av Jakob Björk efter Gustaf Lundberg) hänger i Universitetshusets konsistorierum. Bildkälla: boken *Lasarettet i Lund 1768–1968*.

Längre fram i brevet konstaterar Löwenhielm vidare att det inte bara är svårt att få en överblick över ärendena i sig utan också över vad som hittills skett i hanteringen av dem:

Af then uppsända så wäl som then af Herr Adjuncten och V. Secreteraren Stobeus ingifna Catalogue finnas wäl åtskilliga saker wara hit och dit remitterade, men icke när thet skedt, eller när målen inkommit. Jag kan alltså theraf ej finna på hwilken drögsålet stadnar, eller hwilken man bör hålla sig till.

Kanslern fortsätter därefter med mer handfasta instruktioner för hur han önskar se ärendehandläggningen vid universitetet dokumenterad:

Wid inrättningen af thessa Cataloguer, lära Herr Rector och Consistorium Academicum finna wara oundgängeligt, om någon fullkomlig reda theraf skall fås, att för hwart och ett särskildt mål, införas datum af hwar ock en Kongl. Remiss, Cancelerens, Collegiers, eller andre Ämbetsmäns bref eller Memorialer, dagen när the äro till Consistorium Academicum inkomne, och dagen när the blifwit till någon af faculteterne, Räntmästaren eller någon annan ort remitterade. Med odaterade suppliquer förhålles på lika sätt.

Wid alla mål böra orsakerne, hwarföre thet ena eller andra ej blifwit afgjordt eller beswaradt anföras. Och är icke nog för Consistorio Academico att endast remittera målen till behöriga orter, utan lærer wara nödigt, att påminnelser om swar ske, så snart en efter hwart måls beskaffenhet afpassad tid är förluten, och böra äfwen slika påminnelser uti diario annoteras.

Thessa cataloguer måste insändas för the tre första månaderne af året till d. 15. eller sidst 20. Martii, för de 3 följande till d. 15 eller 20 Julii, och så vidare d. 15 eller 20. October och d. 15 eller 20. Januarii af följande året.

Wid Rectoratsombytet har förra årets Rector att i Consistorio med anmälande till protocollet afgifwa till then nykomne Rectoren en underskrifwen afskrift af then Catalogue, som till Canceleren blifwit uppsänd för the 3. sidsta månader

af förbigåna året, på thet han må kunna weta hwad mål honom åligger till slut befordra.

Enär första Cataloguen är till Canceleren afgifwen, och några mål blifwa sedan afgjorde innan Cataloguen för andra quartalet kommer att insändas, böra the afgjorde theri nämnas i sin en gång erhållne ordning, med Annotation när och huru the blifwit afgjorde, och sedan utur the följande Cataloguerne uteslutas, och så bör vidare fortfaras för hwart Quartal.

Efter detta synes Löwenhielm ha funnit det påkallat att mer principiellt förklara nyttan med sin befallning. "Jag påsyftar härmed ej annat än ordning och redighet, samt att jag må weta sakernes gång" skriver han, och fortsätter med att försäkra ett po-

tentiellt skeptiskt konsistorium om att åtgärden inte skall behöva innebära något omfattande merarbete:

Thet är ingen möda för antingen Rector eller Herrar Professorer; och arbetet blifwer lätt för Secreteraren, när han inrättar ett riktigt och omständeligt Diarium eller Annotations bok öfwer alla inkommande ärender med alla förberörde omständigheter, och äfwen Annoterar så wäl på Handlingarna i hwar sak, som uti Annotations boken alla dagar, som målen uti Consistorio warit förehafda, antingen till att göra påminnelser eller inhemta flera upplysningar, samt slutligen när och huru the afgjorde blifwit. När thetta tid efter annan verkställes, behöfwes allenast att afskrifwa Annotations boken, så är Cataloguen färdig. När thenna Annotation hålles med redig-

The image shows an open handwritten diary from 1763. The pages are filled with cursive handwriting in a historical script. The diary is organized into columns, with dates and descriptions of events or entries. The paper is aged and yellowed, and the ink is dark. The entries are written in a consistent, neat hand, typical of 18th-century diaries.

Det första uppslaget i 1763 års diarium. Bildkälla: Lunds universitetsarkiv.

het och accuratesse kan Rector och hwar och en professor alla dagar se uti hwad stånd hwart och ett mål befinnes, och en sådan tillsyn kan ej annat än befordre sakernes fortgång.

[- - -]

Herr Rector och Consistorium Academicum lära sjelfwa finna, att så ordenteligen, som här föreskrifwit är bör förhållas: Thet fordrar något mer arbete och uppmärksamhet hos Secreteraren, men tjänar ganska mycket till ordning; Och therföre gör jag mig äfwen säker om ett ofelbart fullgörande theraf; förblifwande städse med högaktning och tillgifwenhet

Herr Rectoris Magnifici, samt Consistorii Academici Tienstskyldige tienare

Stockholm d. 17. Febr. 1763.

Carl Gustaf Löwenhielm

Löwenhielms påbud var faktiskt inte det första i sitt slag. Redan företrädaren Palmstierna hade vid ett lundabesök 1754 under sittande möte beslutat att "ordenteligit diarium bör hållas" varvid alla till konsistoriet inkommande brev skulle öppnas av akademisekreteraren i en konsistorieledamots närvaro och därefter "annoteras i diario".⁹ Detta beslut tycks dock aldrig ha efterlevts; i vart fall finns inga bevarade diarium från denna tid. Löwenhielms skrivelse tog däremot skruv, ty från vårterminen 1763 finns verkligen ett diarium i Universitetsarkivet.¹⁰ Vid en titt i detta kan noteras att man till och med sett till att retroaktivt åtlyda kanslerns önskan. Dennes brev var ju som nämnts daterat först den 17 februari men i diariet har man fört in samtliga inkomna handlingar alltsedan årets början. Därefter fortsatte man plikttroget fram till mitten av juli.

I augusti kom Löwenhielm själv på besök i Lund. Därvid betade han under en serie sammanträden på plats av samtliga viktigare oavslutade ärenden.¹¹ Kanske kan detta faktum förklara varför ambitionen

avseende diarieföringen sedan åter avtog. Från höstterminen 1763 finns nämligen inget diarium alls bevarat, och när man våren 1764 gjorde ett nytt försök att efterkomma kanslerns beslut höll man bara ut i ett par månader.

Därefter återgick Lunds universitet under en lång period till sitt tidigare diarielösa tillstånd. Först från och med början av vårterminen 1792 finns ett nytt diarium upprättat. Det blev å andra sidan det första i en ännu obruten serie fram till dags dato.¹² Längre fördes dessa diarium enligt samma enkla princip där samtliga inkomna handlingar helt enkelt noterades strikt kronologiskt i inbundna volymer. Kring årsskiftet 1941/1942 infördes en första form av enklare kategorisering efter ärendetyp, något som med tiden skulle utvecklas till långa, intrikata och skiftande kataloger över ärendebeteckningar. Fortfarande fördes diariet dock för hand i bundna böcker. Först med höstterminen 1964 infördes maskinskrivna diarietblanketter från vilka man dessutom, genom ett flertal avskiljbara karbonkopior (så kallade diariestrips), kunde skapa olika typer av alfabetiska och tematiska sökregister. 1990 kom så det första digitala diariet (TRIP) och sedan 2007 använder sig den universitetsgemensamma förvaltningen liksom fakulteterna av systemet W3D3 (lokalt även kallat DFS), vilket är det första att tillåta registratorer och handläggare att även bifoga ärendehandlingarna direkt i själva diariet. Detta system har också under de senaste åren allt mer tagits i bruk även på institutionsnivå med följd att diarieföringen vid Lunds universitet i dag troligen är mer täckande och lättillgänglig än någonsin.

Kansler Löwenhielm gläds förhoppningsvis i sin himmel!

*Fredrik Tersmeden
Arkivarie vid Universitetsarkivet*

Med varmt tack till arkivarie Bengt Werner för transkriberingen av Löwenhielms originalskrivelse.

Fotnoter

1. Om kanslersämbetet, se Martin Weibull & Elof Tegnér: Lunds universitets historia 1668–1868 (Lund 1868), bd 2, s 1f samt Fredrik Schrewelius: Lunds akademis constitutioner (Lund 1832), s 6ff. Citatet är från den sistnämnde, s 9f.
2. Av de handlingar som utfärdades vid universitetets instiftande 1666 säger privilegiebrevet uttryckligen att kanslern skall vara ett riksråd, denna föreskrift saknas däremot i de samtidigt fastställda konstitutionerna.
3. Enligt 1666 års konstitutioner skulle kanslern egentligen en gång årligen besöka sitt universitet. I praktiken fick Lund dock endast uppleva totalt fyra kanslersbesök under sina första hundra år! Se Weibull & Tegnér 1868, s 2.
4. Weibull & Tegnér 1868, bd 1, s 238.
5. För övergripande biografiska data om Löwenhielm hänvisas i första hand till Oloff Jägerskiölds artikel om honom i Svenskt biografiskt lexikon, bd 24 (Stockholm 1982–84), s 595.
6. Gösta Johannesson: Lunds universitets historia II – 1710–1789 (Lund 1982), s 25.
7. Lunds universitetsarkiv: Kansliets arkiv 1666–1930/31, vol E 3 A:13 (Kanslersbrev 1766–68).
8. Lunds universitetsarkiv: Kansliets arkiv 1666–1930/31, vol E 3 A:11 (Kanslersbrev 1761–63).
9. Lunds universitetsarkiv: Kansliets arkiv 1666–1930/31, vol A 1:52 (Consistoriij majoris renoverade protokoll 1754; protokoll 1754-07-08, § 2).
10. Lunds universitetsarkiv: Kansliets arkiv 1666–1930/31, vol C 1:1 (Konsistoriets diaries och rektorsämbetets allmänna diaries 1763–64).
11. Weibull & Tegnér 1868, bd 1, s 239. De samlade protokollen från kanslerns tio dagar långa besök uppgår till 207 foliosidor!
12. Uppgifterna om diarieserier utveckling är baserad på studier av de olika diarieserierna i arkiven från Kansliet 1666–1930/31, Kansliet 1930/31–1964, Förvaltningen 1964–1977 och Juridiska enheten 1977–2008.